

WICEPREZES
NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI
Jacek Uczkiewicz

KNO – 4101-011-02/2014

P/14/010

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli P/14/010 – Wykonywanie zadań w zakresie współpracy z Polonią i Polakami za granicą ukierunkowanych na podtrzymywanie więzi z krajem i wspomaganie migracji powrotnych.

Jednostka przeprowadzająca kontrolę Najwyższa Izba Kontroli
Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego

Kontroler Maksymilian Tuz, doradca ekonomiczny, legitymacja służbowa nr 11535

Jednostka kontrolowana Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, 00-529 Warszawa, ul. Wspólna 1/3, zwane dalej: Ministerstwem lub MNiSW.

Kierownik jednostki kontrolowanej Ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego od dnia 3 grudnia 2013 r. jest prof. dr hab. Lena Kolarska-Bobińska. W okresie od dnia 16 listopada 2007 r. do dnia 27 listopada 2013 r. Ministrem Nauki i Szkolnictwa Wyższego była prof. dr hab. Barbara Kudrycka.

II. Ocena kontrolowanej działalności

Ocena ogólna

Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w latach 2013-2014, podejmował aktywne działania, aby umożliwić młodzieży polskiej i polonijnej bezpłatne kształcenie na poziomie wyższym w Polsce. Wspierał również członków polskiej diaspory podejmujących studia w kraju zamieszkania. W roku akademickim 2013/2014 studiowało w Polsce ponad 7 tys. studentów i doktorantów polskiego pochodzenia, a w programach stypendialnych Ministra uczestniczyło około 2,5 tys. cudzoziemców polskiego pochodzenia kształcących się w uczelniach nadzorowanych przez Ministra oraz w działającej w Wilnie filii Uniwersytetu w Białymstoku. Wymienione formy wsparcia stypendialnego były adresowane przede wszystkim do osób polskiego pochodzenia i posiadaczy *Karty Polaka* z krajów Europy Środkowej i Wschodniej.

Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego, przy udziale Biura Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej¹ (BUWiWM), sprawnie współdziałał z Ministrem Spraw Zagranicznych i jego placówkami dyplomatyczno-konsularnymi, aby umożliwić młodzieży polskiej i polonijnej kształcenie na poziomie wyższym w polskim systemie edukacyjnym. Stosownie do rekomendacji 7.16, zawartej w załączniku do uchwały Zespołu do Spraw Migracji² z 18 grudnia 2013 r. – *Plan wdrażania dla dokumentu Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania*³, Minister działał, w ramach kampanii *Ready, Study, Go! Poland*⁴, na rzecz promowania oferty edukacyjnej polskich uczelni, także w środowiskach polonijnych.

Minister, na podstawie danych przekazywanych przez placówki dyplomatyczno-konsularne, przeprowadzał analizę dotyczącą zainteresowania młodzieży polskiej i polonijnej kształceniem na poziomie wyższym w Polsce oraz zapotrzebowania zagranicznych ośrodków akademickich na specjalistów w zakresie nauczania języka polskiego i na materiały dydaktyczno-metodyczne do nauki języka polskiego. Wyniki analiz wskazywały na brak konieczności zwiększania liczby miejsc w programach stypendialnych Ministra, stąd poziom finansowania stypendiów był zbliżony w latach 2013-2014. Natomiast w przypadku pozostałych form wsparcia działania Ministra były dostosowywane do możliwości finansowych budżetu państwa oraz do aktualnych kierunków polityki zagranicznej.

¹ Jednostka podlega MNiSW.

² Utworzonego zarządzeniem nr 12 Prezesa Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2007 r. w sprawie utworzenia Zespołu ds. Migracji, zmienione zarządzeniem nr 10 z dnia 5 lutego 2008 r., zarządzeniem nr 142 z dnia 15 grudnia 2008 r., zarządzeniem nr 17 z dnia 7 marca 2012 r.

³ www.kprm.gov.pl

⁴ Kampanię uruchomiono w marcu 2012 r. Jest ona realizowana wspólnie z Fundacją Rozwoju Systemu Edukacji oraz przy współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych oraz Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich.

Działania Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w obszarze wspierania Polonii i Polaków za granicą, były realizacją założeń *Rządowego Programie Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą*⁵ oraz *Planów współpracy z Polonią i Polakami za granicą na lata 2013 i 2014*. Minister realizował zadania na rzecz zapewnienia młodzieży polskiej i polonijnej możliwości bezpłatnego kształcenia na poziomie studiów wyższych w Polsce, a także wspierał członków polskiej diaspory podejmujących studia w kraju zamieszkania. W programach stypendialnych Ministra uczestniczyło około 2,5 tys. cudzoziemców pochodzenia polskiego kształcących się w Polsce. W latach 2013-2014 na świadczenia stypendialne wydano 33,3 mln zł. Minister finansował również stypendia osobom pochodzenia polskiego studiującym w krajach swojego zamieszkania. W 2013 r. stypendia te przyznano 240 (83%) studentom filii Uniwersytetu w Białymstoku działającej w Wilnie i 120 studentom tejże filii w 2014 r.⁶ Wysokość wydatków na stypendia wyniosła 539 tys. zł w 2013 r. (98,7% zaplanowanej), a w 2014 r. – 216 tys. zł⁷. Wymienione wyżej formy wsparcia stypendialnego były jednak przede wszystkim adresowane do cudzoziemców polskiego pochodzenia i posiadaczy *Karty Polaka* z krajów Europy Środkowej i Wschodniej. Nie dotyczyły członków tzw. nowej emigracji⁸. Minister finansował kształcenie młodzieży polonijnej w Polsce w ramach dążenia do zwiększenia stopnia umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego i nauki w Polsce. W roku akademickim 2013/2014 studiowało w Polsce ponad 6 tys. studentów z polskiego pochodzenia (w tym 2072 ze stypendium przyznawanym przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego) oraz 866 doktorantów (202 ze stypendium Ministra). Liczba osób deklarujących polskie pochodzenie z krajów tzw. nowej emigracji wynosiła 110 (w tym jeden doktorant).

Działania Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz Ministra Spraw Zagranicznych i jego placówek dyplomatyczno-konsularnych umożliwiały sprawną realizację procedury naboru kandydatów na studia wyższe w Polsce, udzielanie wsparcia stypendialnego cudzoziemcom polskiego pochodzenia kształcącym się w uczelniach nadzorowanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz młodzieży polonijnej studiującej w kraju zamieszkania. Od 2012 r. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego wspólnie z Ministerstwem Spraw Zagranicznych, Fundacją Rozwoju Systemu Edukacji oraz Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich realizuje kampanię promocyjną – *Ready, Study, Go! Poland*. W latach 2013-2014, w ramach wyżej wymienionej kampanii, przy udziale polskich placówek dyplomatyczno-konsularnych organizowano spotkania ze środowiskami polonijnymi, towarzyszące targom promującym kształcenie na polskich uczelniach⁹.

Pośrednią formą wspierania Polonii i Polaków za granicą była pomoc Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego zagranicznym ośrodkom akademickim, w których funkcjonują katedry lub lektoraty języka polskiego. W roku akademickim 2013/2014 do 31 krajów (100 ośrodków akademickich) skierowano 104 pracowników dydaktycznych – specjalistów w dziedzinie języka i kultury polskiej. Natomiast w roku akademickim 2014/2015 skierowano do 32 krajów (101 ośrodków akademickich) 101 osób. Na pokrycie kosztów związanych z kierowaniem do pracy w zagranicznych uczelniach nauczycieli akademickich wydano środki w wysokości 4 mln zł w 2013 r. i 1,8 mln zł w 2014 r.¹⁰ W 2013 r. Minister dofinansował zakup materiałów dydaktycznych (m.in. dla ośmiu ośrodków akademickich w państwach Unii Europejskiej¹¹) w kwocie 67,2 tys. zł. Natomiast w 2014 r. nie sfinansowano zakupu takich materiałów dla ośrodków akademickich z państw UE z powodu przesunięcia środków na sfinansowanie I edycji programu stypendialnego – *Polski Erasmus dla Ukrainy*. Ministerstwo nie kierowało lektorów języka polskiego ani też nie wysyłało podręczników i pomocy dydaktycznych do niemieckich ośrodków akademickich z powodu braku zainteresowania ze strony niemieckiej.

⁵ Dokument ten, przyjęty w październiku 2007r. obowiązywał w latach 2007-2012. W 2013 r. MSZ rozpoczął prace nad nową jego edycją na lata 2015-2020.

⁶ Dane podano według stanu na koniec I półrocza 2014 r.

⁷ Dane podano według stanu na październik 2014 r.

⁸ Wielka Brytania, Niemcy, Irlandia, Holandia, Włochy, Norwegia, Francja, Belgia, Szwecja, Hiszpania i Austria.

⁹ Zorganizowanymi m.in. na Litwie, w Brazylii, Ukrainie, Kazachstanie, Arabii Saudyjskiej, USA, Japonii, Czechach, Turcji, Tajlandii, Irlandii, Singapurze, Holandii.

¹⁰ Dane podano według stanu na koniec I półrocza 2014 r.

¹¹ Estonia, Irlandia, Bułgaria, Francja, Słowacja, Chorwacja, Czechy i Węgry.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

Opis stanu
faktycznego

1. Rozwiązania przyjęte przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w zakresie współpracy z Polonią i Polakami za granicą dotyczące w szczególności zapewnienia możliwości kształcenia młodzieży polskiej i polonijnej na poziomie studiów wyższych

1.1. Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w latach 2013-2014, kontynuował działania w zakresie współpracy z Polonią i Polakami, określone w *Rządowym Programie Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą*¹², pomimo że program ten obejmował lata 2007-2012 oraz w dokumentach Ministra Spraw Zagranicznych – *Plany współpracy z Polonią i Polakami za granicą na lata 2013 i 2014*. Ponadto, stosownie do rekomendacji 7.16, zawartej w załączniku do uchwały Zespołu do Spraw Migracji¹³ z 18 grudnia 2013 r. – *Plan wdrażania dla dokumentu Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania*¹⁴, podejmował działania mające na celu promowanie możliwości podejmowania studiów wyższych w Polsce przez cudzoziemców. Działania te wpisywały się w cele określone w rządowej *Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020*¹⁵. W *Dokumentie implementacyjnym Strategii* (narzędzie 32 – *Wzrost mobilności, w tym również międzynarodowej, kadry naukowej i studentów*) założono wzrost do 2020 r. liczby studentów i doktorantów cudzoziemców odbywających część studiów oraz pełen cykl kształcenia w Polsce oraz liczby naukowców cudzoziemców prowadzących badania naukowe w Polsce oraz prowadzących zajęcia dydaktyczne na polskich uczelniach.

[dowód: akta kontroli str. 2-8]

1.2. W latach 2013-2014 Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego wspierał Polonię i Polaków za granicą poprzez realizację *Programu stypendialnego dla cudzoziemców pochodzenia polskiego podejmujących w Polsce studia I, II i III stopnia lub jednolite studia magisterskie, lub uczestniczących w rocznych stażach naukowych*. Celem programu była rekrutacja, a następnie udzielenie wsparcia najzdolniejszej młodzieży o polskich korzeniach, która może wrócić do kraju zamieszkania i tam działać na rzecz polonijnej społeczności lub pozostać w Polsce. Ramy Programu były określane corocznie w zatwierdzanym przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego dokumencie – *Zasady, tryb i zakres rekrutacji osób polskiego pochodzenia (narodowości polskiej) z Państw Europy Środkowo-Wschodniej, Gruzji, Kazachstanu, Turkmenistanu i Uzbekistanu*. Operatorem programu było BUWiWM. Rekrutacja prowadzona była we współpracy z placówkami dyplomatyczno-konsularnymi MSZ.

W latach 2013-2014 na świadczenia stypendialne dla cudzoziemców pochodzenia polskiego kształcących się w uczelniach nadzorowanych przez MNiSW zaplanowano wydatki w kwocie po 19 mln zł (rocznie), natomiast wydano odpowiednio: 19,2 i 14,1 mln zł (do 31 października). W roku akademickim 2013/2014 ze stypendiów korzystało około 2,5 tys. studentów i stażystów, a w roku akademickim 2012/2013 – 2 428 studentów i 230 doktorantów i stażystów. Byli to przede wszystkim cudzoziemcy polskiego pochodzenia lub posiadacze *Karty Polaka* z państw Europy Środkowej i Wschodniej¹⁶.

[dowód: akta kontroli str. 2-6, 70-72, 244-246, 253-256]

1.3. W latach 2013-2014 Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego realizował, ujęte w planach finansowych w układzie zadaniowym dla cz. 38 – *Szkolnictwo wyższe*, zadanie 16.4 *Wspieranie Polonii i Polaków za granicą*, którego celem było *Wspieranie potencjału Polonii*

¹² Dokument ten, przyjęty w październiku 2007r., obowiązywał w latach 2007-2012. W 2013 r. MSZ rozpoczął prace nad nową jego edycją na lata 2015-2020.

¹³ Utworzonego zarządzeniem nr 12 Prezesa Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2007 r. w sprawie utworzenia Zespołu ds. Migracji, zmienione zarządzeniem nr 10 z dnia 5 lutego 2008 r., zarządzeniem nr 142 z dnia 15 grudnia 2008 r., zarządzeniem nr 17 z dnia 7 marca 2012 r.

¹⁴ www.kprm.gov.pl

¹⁵ Dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2013 r. w sprawie przyjęcia strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 (M.P. z 2013 r., poz. 640).

¹⁶ Rocznie była to grupa ok 2,5 tys. studentów i stażystów cudzoziemców polskiego pochodzenia lub posiadaczy *Karty Polaka* obywateli: Białorusi, Bułgarii, Czech, Estonii, Gruzji, Kazachstanu, Litwy, Łotwy, Mołdawii, Rosji, Rumunii, Słowacji, Ukrainy, Uzbekistanu, Turkmenistanu oraz Węgier.

i Polaków za granicą przy jej wykorzystaniu dla promocji i budowy pozytywnego wizerunku Polski w świecie. Jako miernik dla tego zadania przyjęto liczbę stypendystów pochodzenia polskiego studiujących w krajach swojego zamieszkania. Planowaną wartość miernika określono w 2013 r. na poziomie 290 stypendystów, a w roku 2014 – 250. Faktyczne wykonanie wyniosło odpowiednio 240 (83%) i 120 (stan na koniec I półrocza 2014 r.). Różnica w wykonaniu miernika była spowodowana mniejszą liczbą kandydatów, którzy spełniali wymagane kryteria do jego otrzymania. Wszyscy stypendyści byli studentami działającej w Wilnie filią Uniwersytetu w Białymstoku i jednocześnie osobami pochodzenia polskiego, posiadającymi obywatelstwo Litwy. Wysokość wydatków na stypendia wyniosła 539 tys. zł w 2013 r. (98,7% zaplanowanej), a w 2014 r. – 216 tys. zł (stan na 31 października).

[dowód: akta kontroli str. 7-8, 49-51, 74, 79-81, 223-232, 245, 256]

1.4. Pośrednią formą wspierania Polonii i Polaków za granicą była pomoc Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego zagranicznym ośrodkom akademickim, w których funkcjonują katedry lub lektoraty języka polskiego. Podstawę do takiego działania stanowią zobowiązania wynikające z umów o współpracy międzynarodowej. Pomoc ta obejmuje kierowanie do pracy, w charakterze wykładowcy, lektorów języka polskiego oraz doposażanie w podręczniki i pomoce naukowe. Kierowanie to odbywa się na podstawie zapotrzebowania uczelni przyjmujących, przekazywanych corocznie za pośrednictwem polskich placówek dyplomatycznych.

W roku akademickim 2013/2014 do 31 krajów (100 ośrodków akademickich) skierowano 104 pracowników dydaktycznych – specjalistów w dziedzinie języka i kultury polskiej. Natomiast w roku akademickim 2014/2015 skierowano do 32 krajów (101 ośrodków akademickich) 101 osób. Osoby te były pracownikami naukowymi, naukowo-dydaktycznymi lub dydaktycznymi uczelni lub instytutów naukowych Polskiej Akademii Nauk (PAN). Wśród nich znajdowali się również uczestnicy studiów doktoranckich. Na pokrycie kosztów związanych z kierowaniem do pracy w zagranicznych uczelniach nauczycieli akademickich – specjalistów w zakresie nauczania języka polskiego wydatkowano środki w wysokości 4 mln zł w 2013 r. i 1,8 mln zł w 2014 r. (stan na koniec I półrocza).

Wypożyczenie zagranicznych ośrodków akademickich w materiały dydaktyczno-metodyczne odbywało się co roku, zgodnie z zamówieniem zgłaszanym przez lektorów, w trybie zamówienia publicznego. W 2013 r. dofinansowano zakup materiałów dydaktycznych, w tym dla ośmiu ośrodków akademickich w państwach Unii Europejskiej¹⁷, w kwocie 67,2 tys. zł. W 2014 r. nie sfinansowano zakupu takich materiałów dla ośrodków akademickich z państw UE z powodu przesunięcia środków na sfinansowanie I edycji programu stypendialnego – *Polski Erasmus dla Ukrainy*.

W lektoratach języka polskiego w krajach Unii Europejskiej (Belgia, Wielka Brytania, Francja, Portugalia, Włochy, Irlandia, Bułgaria, Estonia, Rumunia, Węgry, Czechy, Słowacja, Chorwacja i Słowenia), prowadzonych przez lektorów wysłanych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, uczestniczyło w roku akademickim 2012/2013 – 1 473 osób, natomiast w 2013/2014 – 1 446 osób. W Irlandii z zajęć języka polskiego jako obcego, w roku akademickim 2012/2013 korzystało 25, a w 2013/2014 – 33 studentów. W tym czasie w lektoratach języka polskiego w Wielkiej Brytanii brało udział odpowiednio 57 i 56 studentów. Należy wskazać, że MNiSW nie kierowało lektorów języka polskiego ani też nie wysyłało podręczników i pomocy dydaktycznych do niemieckich ośrodków akademickich z powodu braku zainteresowania ze strony niemieckiej.

[dowód: akta kontroli str. 72, 242-246, 254-260, 369]

1.5. Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego realizował również zadania pośrednio służące wspieraniu Polonii i Polaków za granicą. Polegały one na finansowaniu kształcenia młodzieży polonijnej w Polsce w ramach dążenia do zwiększenia stopnia umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego i nauki w Polsce. Cel taki został określony w rządowej *Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020*, a następnie przeniesiony do *Planu działalności Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego na rok 2013 i 2014*.

¹⁷ Estonia, Irlandia, Bułgaria, Francja, Słowacja, Chorwacja, Czechy i Węgry.

Minister, przy współpracy z BUWiWM, wspierał działania promocyjne uczelni i instytutów badawczych za granicą służące zachęcaniu studentów i pracowników naukowych do studiowania i prowadzenia kariery naukowej w Polsce. Wspierał również nauczania języka polskiego w zagranicznych ośrodkach akademickich poprzez realizację kursów języka polskiego oraz delegowanie lektorów tego języka za granicę. Jedną z form promocji była prowadzona od 2012 r. kampania *Ready, Study, Go! Poland*.

W roku akademickim 2013/2014 wskaźnik umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego i nauki, mierzony liczbą obcokrajowców studiujących w Polsce, wyniósł 36 tys. i był wyższy od planowanego (31 tys.) o 14%. We wskazanym roku akademickim w Polsce studiowało 6 284 studentów z polskim rodowodem (w tym 2 072 ze stypendium przyznawanym przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego) oraz 866 doktorantów (202 ze stypendium Ministra). Na stażach długoterminowych w Polsce przebywało w tym czasie 526 osób o polskich korzeniach (165 ze stypendium Ministra). Liczba osób deklarujących polskie pochodzenie i pochodzących z krajów tzw. nowej emigracji¹⁸ wynosiła 110, w tym po jednym doktorancie i stażyście długoterminowym.

[dowód: akta kontroli str. 7-8, 12-51, 63, 74, 78-81, 223-232]

1.6. Uczelnie (poza jedną) nie występowały do Ministra z postulatami w zakresie tworzenia warunków do zapewnienia możliwości kształcenia młodzieży polonijnej w polskich uczelniach. Jedynym wystąpieniem w tej sprawie było pismo z dnia 23 stycznia 2013 r. Rektora Uniwersytetu w Białymstoku w sprawie chęci zakupu – w ramach przetargu - przez uczelnię nieruchomości na potrzeby filii Uniwersytetu w Wilnie (Litwa). Stosowny wniosek skierowany został do Ministra Finansów (szacunkowa kwota nieruchomości wynosiła 1 830 tys. zł). Oferta uczelni została przelicytowana, a do czasu zakończenia niniejszej kontroli uczelnia nie wskazała innej konkretnej nieruchomości.

[dowód: akta kontroli str. 8]

1.7. W badanym okresie Minister nie identyfikował i nie zlecał analiz (opracowań) na temat problemów dotyczących rekrutacji studentów spośród Polonii i Polaków zamieszkających w krajach UE. Osoby te samodzielnie kontaktują się z uczelniami i biorą udział w procesie rekrutacji. Pani Joanna Pater, zastępca dyrektora Departamentu Szkolnictwa Wyższego i Kontroli wskazała, że w grupie tej zaobserwowano spadek zainteresowania kształceniem w Polsce spowodowany dostępnością konkurencyjnej oferty edukacyjnej w krajach UE oraz ułatwieniami w dostępie do świadczeń stypendialnych, które dają status obywatela UE.

[dowód: akta kontroli str. 73]

1.8. W strukturze organizacyjnej Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego uwzględniono komórki organizacyjne, którym przypisano zadania z zakresu działań na rzecz Polonii i Polaków za granicą. Od 1 stycznia 2013 r. do 16 marca 2014 r. były one realizowane przez Zespół do Spraw Współpracy Międzynarodowej w ramach Departamentu Strategii (DS)¹⁹. Zakres zadania zdefiniowano jako *zadania wynikające z Rządowego Programu Współpracy z Polonią i Polakami za granicą*²⁰. Od marca 2014 r. zadania te zostały włączone w zakres kompetencji nowoutworzonego Departamentu Współpracy Międzynarodowej (DWM) i Zespołu do spraw Internacjonalizacji. Wszyscy pracownicy tego Zespołu (pięć osób) mieli sporządzone opisy stanowisk pracy. Zakres zadań przypisanych pracownikom komórek organizacyjnych odpowiadał zadaniom określonym w projekcie regulaminu wewnętrznego DWM. Obejmowały one podnoszenie poziomu wykształcenia młodych osób polskiego pochodzenia poprzez przyjmowanie ich na studia w Polsce i wspieranie kształcenia młodzieży polonijnej podejmującej studia w kraju zamieszkania. Polegały również na: przyjmowaniu cudzoziemców, w tym osób posiadających polskie pochodzenie, na letnie kursy języka polskiego i kultury polskiej, wspieraniu nauczania języka polskiego (polonistyk i lektoratów języka polskiego) w zagranicznych ośrodkach akademickich oraz na zapewnieniu funkcjonowania państwowego systemu poświadczania znajomości języka polskiego jako obcego. Ministerstwo realizowało ww. zadania we współpracy z Biurem

¹⁸ Wielka Brytania, Niemcy, Irlandia, Holandia, Włochy, Norwegia, Francja, Belgia, Szwecja, Hiszpania i Austria.

¹⁹ Patrz Regulamin Wewnętrzny Departamentu Strategii z dnia 31 lipca 2012 r.

²⁰ Dokument ten, przyjęty przez Radę Ministrów 30 października 2007 r., obejmował lata 2007 – 2012.

Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej oraz Ministerstwem Spraw Zagranicznych.

[dowód: akta kontroli str. 3-5, 10-11, 65-68, 82-109, 126-222]

Uwagi dotyczące
kontrolowanej
działalności

Najwyższa Izba Kontroli zwraca uwagę, że przyjęte przez Ministra formy wsparcia stypendialnego były adresowane przede wszystkim do osób polskiego pochodzenia i posiadaczy *Karty Polaka* z krajów Europy Środkowej i Wschodniej, m.in. z Białorusi, Bułgarii, Czech, Estonii, Gruzji, Kazachstanu, Litwy, Łotwy, Mołdawii, Rosji, Rumunii, Słowacji, Ukrainy, Uzbekistanu, Turkmenistanu oraz Węgier. Nie obejmowały osób deklarujących przynależność do tzw. nowej emigracji, tj. młodzieży polonijnej i Polaków migrujących do takich państw jak: Wielka Brytania, Niemcy, Irlandia, Holandia, Włochy, Norwegia, Francja, Belgia, Szwecja, Hiszpania i Austria. Należy podkreślić, że MNiSW zaobserwowało w ostatnich latach systematyczny spadek zainteresowania studiowaniem w Polsce studentów cudzoziemców polskiego pochodzenia zamieszkujących w krajach Unii Europejskiej, który mógł być spowodowany m.in. konkurencyjną ofertą edukacyjną szkół wyższych w tych krajach.

Pani Joanna Pater, Wicedyrektor Departamentu Szkolnictwa Wyższego i Kontroli podała w wyjaśnieniach: *Działania MNiSW na rzecz wspierania Polonii i Polaków za granicą wspomagały realizację celów określonych przez Ministra Spraw Zagranicznych jako koordynatora [polityki zagranicznej – przyp. NIK] na poziomie kraju, koncentrując wysiłki na przyciąganiu najlepszych absolwentów szkół z krajów przede wszystkim byłego ZSRR, dla których miała być to szansa na zdobycie wysokiej jakości wykształcenia w UE i podtrzymaniu więzi z kulturą i językiem przodków. Osoby pochodzenia polskiego posiadające Kartę Polaka mogły podejmować kształcenie na uczelniach wyższych w Polsce na identycznych zasadach jak obywatele polscy, tj. bezpłatne kształcenie i pełen pakiet pomocy materialnej. W przypadku podjęcia studiów na innych zasadach, osoby te mogły ubiegać się o obniżenie wymaganej opłaty za studia o 30%.*

Mając na uwadze postępującą w ostatnich latach migrację Polaków w kierunku państw Europy Północnej i Zachodniej, NIK uznaje za celowe rozszerzenie zakresu wsparcia stypendialnego na osoby deklarujące przynależność do tzw. nowej emigracji.

[dowód: akta kontroli str. 2-6, 70-72, 244-246, 253-256]

Ustalono
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Ocena cząstkowa

Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w latach 2013-2014, podejmował aktywne działania, aby umożliwić młodzieży polskiej i polonijnej bezpłatne kształcenie na poziomie wyższym w Polsce. Wspierał również członków polskiej diaspory podejmujących studia w kraju zamieszkania. W roku akademickim 2013/2014 studiowało w Polsce ponad 7 tys. studentów i doktorantów z polskiego pochodzenia, a w programach stypendialnych Ministra uczestniczyło około 2,5 tys. cudzoziemców polskiego pochodzenia kształcących się w uczelniach nadzorowanych przez Ministra oraz w działającej w Wilnie filii Uniwersytetu w Białymstoku. Wymienione formy wsparcia stypendialnego były adresowane przede wszystkim do cudzoziemców polskiego pochodzenia i posiadaczy *Karty Polaka* z krajów Europy Środkowej i Wschodniej.

Minister, na podstawie danych przekazywanych przez placówki dyplomatyczno-konsularne, przeprowadzał analizę dotyczącą zainteresowania młodzieży polskiej i polonijnej kształceniem na poziomie wyższym w Polsce oraz zapotrzebowania zagranicznych ośrodków akademickich na specjalistów w zakresie nauczania języka polskiego i na materiały dydaktyczno-metodyczne do nauki języka polskiego. Wyniki analiz wskazywały na brak konieczności zwiększania liczby miejsc w programach stypendialnych Ministra, stąd poziom finansowania stypendiów był zbliżony w latach 2013-2014. Natomiast w przypadku pozostałych form wsparcia działania Ministra były dostosowywane do możliwości finansowych budżetu państwa oraz do aktualnych kierunków polityki zagranicznej.

2. Współpraca w obszarze wspierania działalności ukierunkowanej na zapewnienie możliwości kształcenia młodzieży polskiej i polonijnej w polskim systemie edukacyjnym

2.1. W latach 2013-2014 Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, przy udziale Biura Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej, realizowało szereg zadań we współpracy z Ministerstwem Spraw Zagranicznych i jego placówkami dyplomatyczno-konsularnymi. Zadania te obejmowały:

- realizację procedury naboru kandydatów na studia w Polsce (rekrutacja),
- udzielanie wsparcia stypendialnego cudzoziemcom polskiego pochodzenia kształcącym się w uczelniach nadzorowanych przez MNiSW oraz młodzieży polonijnej studiującej w kraju zamieszkania (placówki MSZ przyjmowały zgłoszenia, poddawały je weryfikacji formalnej, dokonywały comiesięcznej wypłaty stypendiów osobom uprawnionym ze środków przekazywanych przez MNiSW),
- organizację letnich kursów języka i kultury polskiej dla cudzoziemców, w tym dla osób polskiego pochodzenia,
- wspieranie nauczania języka polskiego w zagranicznych uczelniach (placówki MSZ przekazywały do MNiSW coroczną informację na temat potrzeby kontynuowania lub nawiązania nowej współpracy z zagranicznymi ośrodkami akademickimi),
- organizację egzaminów certyfikowanych poświadczających znajomość języka polskiego (wsparcie organizacyjne).

[dowód: akta kontroli str. 73, 248-250]

2.2. Od 2012 r. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego wspólnie z Ministerstwem Spraw Zagranicznych, Fundacją Rozwoju Systemu Edukacji oraz Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich realizuje kampanię promocyjną – *Ready, Study, Go! Poland*. W latach 2013-2014, w ramach wyżej wymienionej kampanii, przy udziale polskich placówek dyplomatycznych organizowano spotkania ze środowiskami polonijnymi, towarzyszące targom promującym kształcenie na polskich uczelniach²¹.

W ciągu dwóch pierwszych lat kampanii (od marca 2012 r. do czerwca 2014 r.) oferty polskich uczelni były promowane w 17 krajach i adresowano je również do młodzieży polskiego pochodzenia. W marcu 2014 r. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego uruchomiło portal informacyjny www.go-poland.pl dla cudzoziemców zainteresowanych podjęciem studiów w Polsce. Specjalnie dla studentów polskiego pochodzenia przygotowana została zakładka *Polskie pochodzenie*. Osoby chcące studiować w języku polskim kierowane są (poprzez link *Studuj po polsku*) do strony internetowej www.wybiezstudia.nauka.gov.pl, na której znajdują się wszystkie kierunki studiów oferowane na polskich uczelniach.

[dowód: akta kontroli str. 5, 10-125, 180]

2.3. W latach 2013-2014 Minister nie zlecał organizacjom polonijnym i organizacjom pozarządowym wykonywania zadań związanych ze współpracą z Polonią i Polakami za granicą. Organizacje te nie składały również z własnej inicjatywy ofert realizacji takich zadań. Natomiast, na podstawie art. 40 ust. 1 ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym²² Minister zawarł z nadzorowanymi uczelniami 22 umowy (10 w 2013 r. i 12 w 2014 r.) dotyczące organizacji letnich kursów języka polskiego dla cudzoziemców, w tym osób pochodzenia polskiego. Szczegółowemu badaniu poddano pięć (22,7%) losowo wybranych umów²³. Zamówione usługi zostały zrealizowane w terminie

²¹ Zorganizowanymi m.in. na Litwie, w Brazylii, Ukrainie, Kazachstanie, Arabii Saudyjskiej, USA, Japonii, Czechach, Turcji, Tajlandii, Irlandii, Singapurze, Holandii.

²² Dz. U. z 2012 r., poz. 572 ze zm.

²³ Umowy zawarte w 2013 r. - Nr 1340/DS./2013 z Akademią Finansów i Biznesu Vistula w Warszawie i Nr 1339/DS./2013 z Akademią Humanistyczną im. A. Gieysztora w Pułtusku oraz zawarte w 2014 r. - Nr MNiSW/2014/DWM/218 z Uniwersytetem w Białymstoku; Nr MNiSW/2014/DWM/208 z Uniwersytetem w Rzeszowie, Nr MNiSW/2014/DWM/210 z Uniwersytetem Wrocławskim.

przewidzianym w badanych umowach. Wykonanie rzeczowe umów oraz ich rozliczenie było prawidłowe. MNiSW nie prowadziło kontroli wykonania tych zadań.

[dowód: akta kontroli str. 250, 264-333]

Ustalono
nieprawidłowości

Ocena częściowa

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego, przy udziale Biura Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej, sprawnie współdziałał z Ministrem Spraw Zagranicznych i jego placówkami dyplomatyczno-konsularnymi podczas realizacji zadań na rzecz zapewnienia możliwości kształcenia młodzieży polskiej i polonijnej w polskim systemie edukacyjnym.

Działania obu Ministrów umożliwiały sprawną realizację procedury naboru kandydatów na studia wyższe w Polsce, udzielanie wsparcia stypendialnego cudzoziemcom polskiego pochodzenia kształcącym się w uczelniach nadzorowanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz młodzieży polonijnej studiującej w kraju zamieszkania, a także organizację letnich kursów języka i kultury polskiej dla cudzoziemców, w tym dla osób polskiego pochodzenia.

IV. Wnioski

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli²⁴, odstępuje od formułowania wniosków pokontrolnych.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ust. 1 i 3 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Prezesa Najwyższej Izby Kontroli.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 14 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

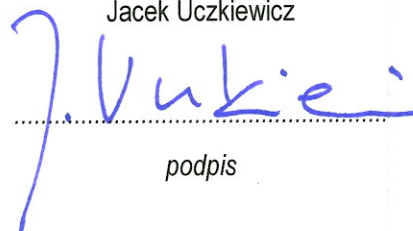
W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Warszawa, dnia 30. stycznia 2015 r

Wiceprezes

Najwyższej Izby Kontroli

Jacek Uczkiewicz

podpis

²⁴ Dz. U. z 2012 r., poz.82 ze zm.

